

Prvo skupino sestavlja 36 pesmi iz časa pred Ilindensko vstajo proti Turkom leta 1905. Med njimi so aramijske razbojniške, hajduške četniške in sejmenske bojevniške pesmi, pa tudi pesmi neorganiziranih komitov, ki so jih vodili pogosto danes že neznanji junaki.

Druga skupina obsega 41 pesmi iz dobe ob in po Ilindenski vstaji. V njih najpogosteje nastopa sloviti revolucionarni junak Goce Delčev in njegovi sodelavci in somišljeniki revolucionarji Nikola Karev, Jane Sandanski, Damjan Gruev in drugi ter številni vojvode in borci. Med temi pesmimi je tudi po Slovenskem znana »Bolen mi leži Mile pop-Ordanov...«

Tretja skupina vsebuje 30 pesmi iz narodno osvobodilne vojne, tako imenovane partizanske pesmi. Osrednja osebnost teh pesmi je narodni heroj Jugoslavije maršal Josip Broz Tito. Poleg njega pa nastopajo tudi številni drugi narodni heroji, borci in aktivisti. Med temi pesmimi je tudi splošno znana »Site Makedonci na noze sme pak...«, ki je varianta k slovenski partizanski »Slovinci kremeniti, le stopimo v korak...«. Po Slovenskem je znana tudi pesem »A bre, Makedonče, kade se spremaš?...«, medtem ko je »Zbogom, majko, zbogom, libe...« melodijska varianta starejše slovenske ljudske pesmi.

Vsaki pesmi so dodani podatki o času in kraju zapisa, imena pevcev, ponekod pa tudi pojasnila o značaju pesmi, o junakih in o manj znanih besedah.

Teksti kažejo v vseh treh skupinah ponekod nekaj podobnega v metriki. Poleg nekaj 6-ercev (oziroma 12-ercev) se pojavlja večje število padajočih četverostopnih 8-ercev in zlasti trostopnih 8-ercev (8 = 325), ki prevladujejo v prvi skupini. Prav tako so stalno zastopani 10-erci, manj 4/6, a bolj 5/5. V pesmih druge in zlasti tretje skupine je vedno več heterometričnih primerov. Poleg izosilabičnosti, ki prevladuje, je tudi več heterosilabičnih primerov. Vendar v ustreznih melodijskih zapisih ni označeno, kako je treba izvajati heterosilabične tekste.

K vsem tekstom so bile zapisane enoglasno tudi ustrezne melodije, ki so bile za objavo prirejene večinoma v razsegu od c^1 do d^2 za mladinsko petje. Verjetno se je glede na to zapisovalec po večini omejil le na take melodijske okraske, ki se kvantitativno določno vključujejo v ritem posamezne melodije. Le redko so namreč označeni tudi drobni okrasni toni, pa čeprav so tudi ti tako značilni za makedonsko folkloro. Prav tako bi bila potrebna določnejša označitev tempa.

V »Pogovoru« in francoskem povzetku je avtor poskusil dati kratko muzično analizo objavljenih melodij tako, da je deloma v odstotkih prikazal: 1. različne takte, 2. tonske vrste, 3. »hemiolno asimetrijo«, 4. strukture melodijskih form, 5. ambitus melodij, 6. stopnje finalnih in konfinalnih tonov ter 7. število taktov v posameznih melodijah. Navedeni postopek v analizi kaže na stopnjo njene ustreznosti oziroma na možnost njene praktične uporabe.

Navzlic navedenim pripombam bo mogla izvirna in interesantna zbirka makedonskih ljudskih pesmi rabiti kot primerjalno gradivo za raziskavanje, še bolj pa v vsakdanji muzični praksi.

Radoslav Hrovatin

Wolfgang Jacobeit, Schafhaltung und Schäfer in Zentraleuropa bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. — Veröffentlichungen des Instituts für deutsche Volkskunde — Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. — Berlin (Akademie-Verlag), 1961. — XV + 604 str., 36 sl. (DM 57).

Ovo veliko djelo ima zapravo dva okvira: Jedno je srednja Evropa (u prvom redu njemačke zemlje), a drugo mnogo širi prostor naokolo, pače sve do granica Azije i sjeverne Afrike. Polazna je tačka i središte studija dr. Jacobeita, asistenta pri Institut für deutsche Volkskunde akademije nauka u Berlinu, već odavno srednja Evropa i autor je ovdje u najvećoj mogućoj mjeri zahvatio sve, što se tiče ovčarstva i ovčara na tom prostoru, koliko se može suditi po mnogobrojnoj literaturi, mnoštvu historijskih izvora, ikonografskoj

gradi idr., u nizu poglavlja: A. Ovčarstvo (držanje ovaca) — Od držanja ovaca do uzgoja ovaca — Oblici ovčarskoga gospodarstva (Pokretno ovčarstvo — Stacionarno ovčarstvo) — B. Ovčar — Tipovi ovčara — »Nečasni« ovčar — Od ovčarske »bratovštine« do ovčarskoga udruženja — Ovčarske svečanosti — Ovčar u seoskoj zajednici — Orude ovčara — Ovčarska odjeća — Dodaci (dokumenti). — Knjigu zaključuje preko 50 stranica citirane literature, stvarni indeksi i niz vrlo instruktivnih ilustracija.

Kako se vidi, autor nije zanemario nijednu stranu života i specifičnosti u kulturi ovčara srednje Evrope. Iscrpnost, napose u glavnim poglavljima djela, zajedno s kritičnošću, kojom postupa s izvorima, dopušta, da se njegova obradba ove materije uzme kao posljednja riječ o toj temi. Kako nijedan ovakav rad nije zapravo nigda završen, naći će se i tu bez sumnje naknadno po koja dopuna, no jedva se može predviđati, da bi se tim u suštini što promijenilo od autorovih rezultata odnosno u općoj slici ovčarstva i ovčara u srednjoj Evropi, kako ju je ovdje dao. Iz širega okvira ovoga djela posebno nas može zanimati poglavlje o Balkanu (s Karpatima — s. 90—98). Premda se autor donekle ograduje s obzirom na svoje ograničeno poznavanje stočarstva na Balkanu, osnovne su činjenice ispravno uočene i prikazane (izuzevši ono, što je niže rečeno o vrstama pokretnoga stočarstva, kojega ima na Balkanu nekoliko oblika). Svoj prikaz izvodi na osnovi dosadašnjih poznatih mu radova o balkanskom stočarstvu Höega, Smiljanića, Dedičera pa A. Maisa (u neobjavljenoj disertaciji »Die serbokroatischen Ziehbauern«). Upotrijebiti bi se to moglo nizom izdanja i većih ili značajnijih priloga, kojih se ne nalazi navedenih ni u tekstu ni u popisu literature. Od tih se mogu ovdje zabilježiti (na neslavenskim jezicima) Arpada Degena: *Alp- und Weidewirtschaft im Velebitgebirge*. Hannover 1914. J. Cvijića: *La Péninsule balkanique*. Paris 1918. M. König-Reis — Lj. Topali: *Hirtenbecher und Wetzsteinkumpfe in Kroatien*. Volkwerk (Leipzig) 1942. (da se ne bilježi dosta obilna literatura ove vrste na drugim jezicima). Popis literature kao da je inače gotovo preobilan (ili preširoka okvira tim, što se navode djela i prilozi, koji tek kojom pojedinošću ili u dalekoj vezi s materijom djela mogu nešto pridonijeti) osim što je, protivno tome, primjetno (ako i razumljivo) odsustvo ma kojega rada na slavenskim jezicima, osim jednoga izuzetka; mogu se dodatno navesti radovi kao J. Granlunda: *Pâturage et communautés de pacage dans un village des Alpes françaises*. *Folkiv XIX-XX* (1955—56). M. Eisena: *Karjane (Der Hirt)*. Eesti rahva muuseumi Aastaraamat I (1924) i drugi neki. Tako se u ovim širim prostornim okvirima, koji autoru služe kao etnološki i kulturno-historijski opravdano proširenje srednjeevropskog prostora, da taj ne ostane izoliran i ni s čim nepovezan, primjećuje nešto praznina.

Sasvim je razumljivo, da će kraj svega pozitivnoga u ovom djelu ostati po koja pojedinost da se još izvede na čistac. Takva bi n. pr. bila klasifikacija oblika stočarstva (odnosno ovčarstva), kako je autor postavlja u skladu s klasifikacijom Boescha (iz 1951.). Kako je manje više kod svake klasifikacije pojavu kulture, koje su gotovo kao živ organizam promjenljive pa se teško zadovoljiti, jer ne vodi računa o jednom obliku transhumancije, koji opstoji upravo i kod nas. U shemi oblika stočarstva, ilustriranoj i shematskim crtežem (na str. 122), prema kojoj se stočarstvo vrsta u »nomadsko«, »transhumantno« i »stacionarno« (čemu približno odgovara naš izraz »stajsko«), »transhumancija« se označuje kao prelaženje pastira sa stokom iz nizinskih sela na više planinske pašnjake tokom ljeta s tim, da iz istih svojih stalnih naselja isti pastiri zimi silaze u župne krajeve sa stokom. Tako se stvar prikazuje kao da je stoka zapravo gotovo čitavu godinu izvan samoga sela (u kome se inače odvija sav ostali gospodarski život, napose i gojenje bilja). Protivno tome, izrazom »alpsko gospodarstvo« (»Alpwirtschaft«) se označuje izgonjenje stoke iz selâ u nižim zonama na visoke planinske pašnjake tokom ljeta i vraćanje ujesen u sama sela.

Postoji medutim i druga varijanta ovoga tipa stočarenja: pastiri sa stadima iz svojih stalnih *planinskih* naselja silaze *zimi* u *župne* krajeve, gdje za stoku ima zimske paše (kod nas n. pr. po jadranskom primorju, u panonskim nizinama — kamo se zimi spuštaju stada s pastirima iz Bosne, Hercegovine pa i daljih krajeva izazivajući i dandas još sporove i akutne zadatke njihova rješavanja, kako je poznato) da se u proljeće vrte u svoja sela i tamo na dohvat blizih planinskih pašnjaka provedu ostali dio godine do novoga silaska u župe. Očito je, da je to samo varijanta prema predviđenom obliku »alpskoga gospodarstva«. Prema tome dosljedno bi bilo ili postaviti to oboje kao dvije varijante »alpskoga gospodarstva« ili oboje nazvati »transhumancijom« kao što je to već uvelike uobičajeno u dijelu stručne literature ove vrste (kako je n. pr. i u gore citiranom djelu J. Cvijića za Balkanski poluotok). U tom bi slučaju oblik, nazivan ovdje »transhumancija«, sa obje pašne kampanje, ljetnom i zimskom, izvan sela, bilo potrebno nazvati kako drukčije — ili sve troje obuhvatiti kao »transhumanciju« u tri oblika.

To međutim ne dira u bitnost ovoga ozbiljnog djela, koje se može označiti kao fundamentalnoga značenja uzevši u obzir i svestrano obrađenu njegovu jezgru za srednju Evropu kao i uvelike korisno sve drugo, što je ovdje u sintezi dano za ostalu Evropu (i izvan nje).

M. Gavazzi

Vieh- und Hirtenleben in Ostmitteleuropa. Ethnographische Studien. Unter Mitwirkung von Márta Belényesy und Béla Gunda redigiert von László Földes. Akadémiai kiadó, Budapest 1961, str. 699.

Zadnje čase izdajajo na Madžarskem pogosto zbornike mednarodnega značaja tudi v naši stroki. Pričujoča zajetna knjiga prinaša 19 razprav o različnih vprašanih živinoreje in pastirstva na Madžarskem, Poljskem, v Bolgariji, Romuniji, Ukrajini, na Češkem (žal brez Slovaške) in v Sloveniji. Madžarska kot nekdanja pastirska in še danes močno živinorejska dežela je primerno izhodišče za študije te vrste, saj se dotika in veže z živinorejo vseh omenjenih dežel in narodov. Uredništvo je želelo podati »prvi korak k sintezi« o teh vprašanih stvarne kulture, kot nekako vzporedno delo za srednjo in južno vzhodno Evropo ob Frödinovo knjigo *Zentraleuropas Alpwirtschaft* (1941), čeprav podaja pričujoči zbornik pregled o celotni živinoreji. Kako nujno in nadvse koristno je tako delo, nam pokaže seznam literature k posameznim razpravam, ki je pisana v različnih, vobče težko dostopnih jezikih in je raztresena v pre mnogih publikacijah. Prepriča pa nas o izrednem pomenu takega dela tudi gradivo samo, saj nudi na enem mestu strnjen pregled — obilno ilustriran — raznih vprašanih živinoreje, s čimer je omogočeno nadaljevanje takih raziskovanj, ki morajo upoštevati tudi stanje pri drugih narodih itd. Studij tega zbornika nudi jasen vpogled v tesno povežavo teh in še drugih, tu ne obravnavanih narodov — žal večji del Jugoslavije v njem ni zastopan —, pa tudi v povežavo posameznih področij ljudske kulture.

Spričo velikega števila razprav in vprašanj, ki jih obravnavajo, seve ni moč vseh obravnavati, samo naštevati pa jih nima pomena. Zato bomo celotno delo samo označili in opozorili na nekatere prispevke v njem. Sourednik B. Gunda (Debrecen) opozarja — za uvodom glavnega urednika L. Földesa (*Etnograf*: ki muzej v Budimpešti) — v sestavku Dognanja, problemi, naloge na razvoj raziskavanja živinoreje pri Madžarih, ki jih je vodilo tudi v Karpate, kjer se jim pridružili slovaški, češki, poljski in romunski raziskovalci. To področje obravnavajo v tem zborniku razprave o pastirskih selitvah v severnih Karpatih od 14.—20. stoletja (K. Dobrowolski, Krakow), o ovčarstvu bolgarskih Karakacanov (W. Marinov), o pastirstvu v poljskih Karpatih (B. Koczyńska-Jaworska), planšarstvu v romunskih južnih Karpatih (I. Vladuti) in več madžarskih avtorjev o sedmograški živinoreji. Vpogled v najnovejša raziskavanja Madžarov nudi razprava M. Belényesy o živinoreji in pastirstvu na Madžarskem v 14. in